

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет біотехнологій
Кафедра генетики, розведення та селекційних
технологій в тваринництві

РОЗВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

Методичні вказівки до виконання роботи за темою:

**«ПОХОДЖЕННЯ ТА ДОМЕСТИКАЦІЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми
здобуття освіти зі спеціальності 204 «Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва»

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біотехнологій

Кафедра генетики, розведення та селекційних технологій в тваринництві

РОЗВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

Методичні вказівки до виконання роботи за темою:

«Походження та domestикація сільськогосподарських тварин»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми здобуття освіти зі спеціальності 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»

Затверджено рішенням
науково-методичної ради
факультету біотехнологій
Протокол № 9
від 21 березня 2024р.

Харків 2024

УДК 636.082(075.8)

X 36

Схвалено на засіданні кафедри генетики, розведення та селекційних технологій в тваринництві Протокол № 9 від 21 березня 2024р.

Рецензенти: Прудніков Василь Григорович – професор кафедри виробництва та стандартизації продукції тваринництва, доктор сільськогосподарських наук Державного біотехнологічного університету;

Криворучко Юрій Іванович - кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри технологій тваринництва і птахівництва Державного біотехнологічного університету.

X-36

Походження та domestикація сільськогосподарських тварин для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форм навч. спец. 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва; Держ. біотехнол. ун-т; укладачі.: Хохлов А.М., Каряка В.В., Юхно В.А. – Харків: [б. в.], 2024.– 9с.

Видання призначене здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва.

УДК 636.082(075.8)

Відповідальний за випуск: Каряка В.В., с.т. викладач

© Хохлов А.М., Каряка В.В., Юхно В.А.2024

© ДБТУ, 2024

ТЕМА 1. ПОХОДЖЕННЯ ТА ДОМЕСТИКАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

Мета заняття. Визначити походження тварин та порівняти доместикаційні зміни у тварин.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Значення проблеми походження і еволюції тварин для практики полягає у тому, що, знаючи основні етапи формування сучасних свійських тварин в минулому, селекціонери розробляють ще більш ефективні прийоми поліпшення існуючих порід шляхом спрямованої зміни спадкових властивостей при чистопородному розведенні, поєднанні тварин спорідненого кореня, використанні гібридизації та прискореного одомашнювання нових диких видів. У розвитку культури людства одомашнювання тварин мало вирішальне значення. Предками всіх існуючих сучасних домашніх тварин були дикі тварини.

Одомашнювання тварин - складний і тривалий процес. Не всі види тварин легко піддавались прирученню. Із 8 тисяч видів ссавців нині на землі одомашнено лише 60. Вивчення процесу одомашнювання ускладнюється тим, що пройшли тисячоліття з його початку, багато диких предків вимерли, втрачені деякі історичні дані. Історія тваринництва невіддільна від історії людства. Перші сліди діяльності людини з'явилися у кінці третинного періоду (кайнозойська ера, 500-600 тис, років тому). Одомашнювання тварин почалося значно пізніше (8-10 тис. років до н.е., період неоліту), коли людство почало переходити до осілого способу життя. Одомашнювання тварин йшло одночасно у деяких місцях земної кулі. Вчені виділяють 6 основних центрів одомашнювання сільськогосподарських тварин.

Процес одомашнювання розділяють на два етапи: приручення диких тварин і їх одомашнювання. У зв'язку з цим розрізняють і два поняття: приручені і свійські (домашні) тварини.

До приручених належать такі дикі тварини _____

Домашніми називають тварин, які приносять людині певну користь, розмножуються в неволі під контролем людини. Це - європейський олень, кулан, антилопа канна, нільгау, вівцебик.

Одомашнювання - це процес перетворення диких тварин у домашніх. **Сільськогосподарськими** називають домашніх тварин _____

У процесі одомашнювання свійські тварини порівняно з їх дикими предками поряд із схожістю між ними, яка обумовлена їх спорідненістю, мають і значні відмінності. Ці відмінності, що виникли внаслідок спрямованих змін тварин під впливом одомашнювання, називають **доместикаційними**.

У процесі одомашнювання найбільш змінилися ті фізіологічні і морфологічні ознаки, які пов'язані з продуктивністю. Основні причини утворення доместикаційних ознак наступні.

1. Зміна умов існування - обмеження території, на якій перебувають тварини, привело до зменшення фізичних (м'язових) навантажень і вправ; зміни кількості і якості кормів, режиму годівлі тощо.

2. Природний відбір - хоч і значно послаблюється, але все ж зберігає свою дію, особливо за ознаками плодючості, міцності конституції, стійкості до захворювань.

3. Несвідомий відбір - проводиться людиною без певної мети. З наявних тварин залишають на плем'я таких, що відповідають сьогоdnішнім потребам. Але такий відбір спрямований на підвищення продуктивності.

Методичний відбір - це система зоотехнічних прийомів, що проводяться з певною метою згідно із чітко сформульованою ціллю. Для цього відбору характерне вибракування небажаних тварин і переважне розмноження лише таких, які відповідають конкретним стандартам.

Доместикаційні зміни виникли, в основному, у результаті накопичення мутацій, комбінативної мінливості та спрямованої дії штучного відбору протягом багатьох поколінь. У багатьох випадках значний вплив справила корелятивна мінливість.

Еволюція тварин цікавила багатьох вчених, але найбільш фундаментальні дослідження провів Ч. Дарвін. На основі їх він дав незаперечні докази причин мінливості тварин і рослин під впливом одомашнювання. По Ч. Дарвіну мінливість організмів є їхньою основною властивістю. На основі еволюції є **мінливість, спадковість і підбір**.

Селекціонер підмічає невеликі, спочатку малопомітні зміни в бажаному для нього напрямі, залишає таких тварин на плем'я, створює умови, які сприяють посиленню бажаної мінливості у окремих особин і у їх потомства. При цьому **нервова система** виконує функцію взаємозв'язку організму з умовами середовища.

Таким чином, зміна умов існування, послаблення дії природного відбору і різке посилення штучного відбору, в основному за ознаками продуктивності, а також спеціальна система розведення були вирішальними факторами в еволюції домашніх тварин і створенні нових порід. Штучний відбір, цілеспрямована селекція були факторами у створенні нових порід сільськогосподарських тварин.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1. Перерахувати та занести у таблицю 1 основні ознаки доместикаційних змін сільськогосподарських тварин у процесі їх одомашнення.

Таблиця 1. Доместикаційні зміни у тварин

Основні ознаки диких предків	Види			
	велика рогата худоба		свині	вівці
	молочна	м'ясна		
Продуктивність				
Екстер'єр і конституція				
Інші зміни:				
волосяний покрив				
зміни вух, шкіри, хвоста				
черепа				
рогів				
скелета				
статевої системи				
нервової системи				

Висновок: _____
_____
_____
_____
_____

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Яке значення має процес одомашнення тварин для їх еволюції та еволюції людини?
2. Дайте визначення приручені, домашні(свійські) та сільськогосподарські тварини ?
3. У який час і в яких місцях були приручені і одомашнені основні види свійських тварин?
4. Назвіть диких предків и родичів основних видів сільськогосподарських тварин. Дайте їм коротку характеристику.
5. Які причини спонукали людину приручати та одомашнювати тварин?
6. Від чого залежить кількість доместикаційних змін у різних видів тварин?
7. Особливості пристосування свійських тварин порівняно з дикими

тваринами?

8. Як змінювалися у процесі одомашнення величина тіла та його форма?
9. Як змінювалися масть і волосяний покрив, шкіра, вуха та хвіст?
10. Як змінювалися голова, череп, роги, скелет, кількість і форма хребців?
11. Як змінювалися у процесі доместикації внутрішні органи та їх функції, нервова система?
12. Як змінилися у процесі одомашнення продуктивні якості та властивості тварин, пов'язані з продуктивністю?

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Розведення сільськогосподарських тварин /М.З. Басовський, В.П. Буркат, Д.Т. Вінничук/ та ін.; за редакц. М.З. Басовського. – Біла Церква, 2001. – 400с.
2. Басовський М.З., Дубін А.М., Афанасенко В.Ю. та ін.. Практикум з розведення сільськогосподарських тварин. – Луганськ, 2006. – 324с.
3. Засуха Т.В., Зубець М.В., Сірацький Й.З. та ін. Розведення сільськогосподарських тварин з основами спеціальної зоотехнії. – К.: Аграрна наука, 1999.-510с.
4. Мельник Ю.Ф., Коваленко В.П., Угневенко А.М. та ін. Селекція сільськогосподарських тварин. – К.: «Інтас», 2008. – 445с.: 28 іл.
5. Мельник Ю.Ф., Найденко К.А., Журавель М.П. та інш. Практикум з розведення сільськогосподарських тварин. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2007.- 240с.
6. Герасімов В.І., Барановський Д.І., Хохлов А.М. та ін. Генофонд свійських тварин України. Навч. посіб. Х.: Видавництво «Еспада», 2011. – 500с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Машкін М.І., Іванов Л.М., Прудников В.Г. та ін. /Інструменти і прилади зоотехнічного призначення. – К.: Урожай, 1993. – 112с.
2. Штомпель М.В., Вовченко Б.О. Технологія виробництва продукції вівчарства: Навч. видання. - К.: Вища освіта, 2005.-343с.